

5/10 Elektrolýza a její využití

Elektrolýza

- oxidačně redukční reakce vyvolaná průchodem stejnosměrného elektrického proudu elektrolytem
    - elektrolyty se štěpí tavením (rozpuštěním) na elektricky vodivé ionty
  - el. vodivost kovů umožňuje tok elektronů, v roztocích a taveninách elektrolytů volně pohyblivé ionty ($\Rightarrow$ elektrolýza); kovy se průchodem proudu nezmění, taveniny a roztoky elektrolytů se mění
  - při elektrolýze se chemické reakce uskutečňují na elektrodách – na anodě (A) a katodě (K)
    - na A oxidace (je + $\Rightarrow$ přitahuje – anionty); na K redukce (je – $\Rightarrow$ přitahuje + kationty)
- a) např.: roztok $\text{CuCl}_2 + 2$ uhlíkové elektrody se zdrojem stejnosměrného proudu $\rightarrow$ na A se uvolňují bublinky atomárního Cl (ten se spojuje do Cl_2), na K se vylučuje hnědočervená Cu
- b) při elektrolýze vodného roztoku NaCl je složitější průběh: na A vzniká Cl_2 , na K se neredukují Na^+ , ale molekuly H_2O a vzniká H_2 (redoxní potenciál Na je podstatně nižší ($-2,714\text{ V}$) než u H_2O ($-0,828\text{ V}$) a proto se molekuly H_2O redukují snadněji než Na^+ ; v okolí K (tzv. katodický prostor) vzniká ještě NaOH (prostor A a K odděluje porézní přepážka – brání styku Cl_2 s NaOH)
- c) při elektrolýze taveniny NaCl jdou Na^+ ke K (redukce na kovový Na) a Cl^- k A (oxidace na Cl_2)

Využití elektrolýzy v praxi

Galvanický článek

- zařízení pro přímý zisk el. proudu přeměnou chemické energie (uvolněné reakcí) na elektrickou
- A) Primární – suchý článek (po vybití ho nelze znovu nabít)
- elektrody mají opačný náboj než u elektrolýzy, rozhoduje zde totiž děj, který na nich probíhá
- a) Danielův článek – je nejjednodušší
- b) Leclancheův článek (nejpoužívanější, s napětím 1,5 V): záporná elektroda (A): Zn obal naplněný škrobovou pastou s MnO_2 a NH_4Cl (Zn se oxiduje na Zn^{2+} a pak vytváří zinečnatý komplex); kladná elektroda (K): uhlíková tyčinka (Mn^{IV} se redukuje na Mn^{II})
- c) rtuťový článek (např. v hodinkách, expozimetrech, naslouchátkách; delší životnost než b), dražší, napětí 1,35 V): obal z nerez oceli, A – lisovaný amalgamovaný Zn prášek, K směs HgO s grafitem; póly článku odděleny adsorbentem s koncentrovaným roztokem KOH (slouží jako elektrolyt)
- A (–): $\text{Zn} + 2\text{OH}^- \longrightarrow \text{ZnO} + \text{H}_2\text{O} + 2\text{e}^-$; K (+): $\text{HgO} + \text{H}_2\text{O} + 2\text{e}^- \longrightarrow \text{Hg} + 2\text{OH}^-$
- B) Sekundární článek – akumulátor
- elektrochemické reakce mohou probíhat oběma směry; po vybití lze zapojením ke zdroji stejnosměrného proudu nabít (energie se ve zdroji uchovává); náboj elektrod je jako u elektrolýzy!
- a) olovený akumulátor (v motorových vozidlech dodává energii pro nastartování zážehového motoru)
- obal: vodný roztok kyseliny sírové (elektrolyt), dvě elektrody (záporná – Pb, kladná – PbO_2)
  - desky – mřížka (velký povrch) z inertního nosiče, na ní pasta z PbSO_4 a H_2SO_4 ; po připojení zdroje stejnosměrného elektrického proudu se na K vylučuje šedé Pb, na A červenohnědý PbO_2
  - K (–): $\text{Pb}^{\text{II}} + 2\text{e}^- \longrightarrow \text{Pb}^0$; A (+): $\text{Pb}^{\text{II}} - 2\text{e}^- \longrightarrow \text{Pb}^{\text{IV}}$
  - po odpojení elektrického proudu se soustava využívá jako galvanický článek s napětím 2 V
    - A (– $\Leftarrow$ oxidace): $\text{Pb}^0 \longrightarrow \text{Pb}^{\text{II}} + 2\text{e}^-$; K (+ $\Leftarrow$ redukce): $\text{Pb}^{\text{IV}}(\text{PbO}_2) + 2\text{e}^- \longrightarrow \text{Pb}^{\text{II}}$
    - výsledné rovnice redox dějů: $2\text{PbSO}_4 + 2\text{H}_2\text{SO}_4 \xrightleftharpoons[\text{vybití}]{\text{nabíjení}} \text{Pb} + \text{PbO}_2 + 2\text{H}_2\text{SO}_4$
- b) nikl – kadmiový článek
- póly z $\text{Cd}(\text{OH})_2$ a $\text{Ni}(\text{OH})_2$, nosič hydroxidů z Ni nebo nerez oceli, elektrolyt KOH, napětí 1,4 V
  - nabíjení: K (–): $\text{Cd}(\text{OH})_2 + 2\text{e}^- \longrightarrow \text{Cd} + 2\text{OH}^-$; K (+): $\text{Ni}(\text{OH})_2 + \text{OH}^- \longrightarrow \text{NiO}(\text{OH}) + \text{H}_2\text{O} + \text{e}^-$
    - výsledné rovnice: $\text{Cd}(\text{OH})_2 + 2\text{Ni}(\text{OH})_2 \xrightleftharpoons[\text{vybití}]{\text{nabíjení}} 2\text{NiO}(\text{OH}) + \text{Cd} + 2\text{H}_2\text{O}$

Galvanické (elektrolytické) pokovování

- K je pokovovaný předmět (např. při poniklování Cu je to Cu), A je čistý pokovovací kov (Ni)

Rafinace mědi

- surová měď se rozpouští na anodě a v čisté formě se ukládá na katodě

Výroba hliníku

- ruda bauxit s 40-60 % vázaného Al_2O_3 se zbaví příměsí $\rightarrow$ čistý Al_2O_3 ; elektrolýza taveniny $\text{Al}_2\text{O}_3 \rightarrow$ na K se vylučuje kapalný Al; náročné na energii, výhodné je proto využít Al odpad